

ПАСТУШЕНКО НАТАЛІЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 37 (092)(477.83)

**ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ЮЛІАНА
ДЗЕРОВИЧА**

13.00.01. – загальна педагогіка та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

КИЇВ-2001

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Державній академії керівних кадрів освіти
Академії педагогічних наук України, м.Київ

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, професор

Шкурко Іван Іванович,

Національний педагогічний університет імені

М.П.Драгоманова, професор кафедри педагогіки

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор,

Майборода Василь Каленикович,

Українська академія державного управління

при Президентові України, професор кафедри

управління освітою

кандидат педагогічних наук, доцент

Герцюк Дмитро Дмитрович,

Львівський національний університет імені Івана

Франка, завідувач кафедри педагогіки

Провідна установа: Прикарпатський університет імені

Василя Стефаника, кафедра історії педагогіки

та українознавства, Міністерство освіти і науки України,

м. Івано - Франківськ

Захист відбудеться 15 лютого 2001 року о 12 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 в Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова за адресою: 01601, м.Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (01601, м.Київ-30, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розісланий “11” січня 2001р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

Ю.О. Приходько

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Сучасну українську освіту характеризує тенденція до формування нової педагогічної парадигми. У виховному процесі виникають проблеми, які не можуть бути розв'язані в рамках існуючої моделі загальноосвітньої школи. Змінюється розуміння суті процесу виховання. Це зумовлює потребу переосмислення історико-педагогічного досвіду та ліквідації “білих плям” в історії української педагогіки, оскільки замовчування певних постатей або явищ, так само як і применшення їх ролі, веде до звуження масштабів мислення та варіативності педагогічних рішень. Водночас справжнє відродження української нації, розвиток українського шкільництва неможливі без повноцінної духовної присутності тих, хто зробив істотний внесок у вітчизняну й вселюдську культуру, в національну педагогіку. Яскравою сторінкою в історії національної педагогіки, яка, однак, на сьогодні майже не включена в процес розвитку педагогічної думки, є теоретико-педагогічна та просвітницька діяльність українського педагога першої половини ХХ століття Юліана Дзеровича (1871-1943). Необхідність повернення до його педагогічної спадщини зумовлена також пошуками нової парадигми освіти, які вимагають глибокого аналізу наявних моделей педагогічних систем за критеріями гуманізму.

Теоретична і практична діяльність Юліана Дзеровича показує, як у Галичині в першій половині ХХ століття завдяки хай і обмеженим конституційним свободам та гарантіям поєднувалися здобутки української народної педагогіки з європейською педагогічною думкою, розроблялися науково-методичні засади функціонування системи українського шкільництва, створеного зусиллями української громади в особі її найактивніших діячів.

Теорія Ю.Дзеровича цілком вписується в контекст тогочасної загальноєвропейської та світової педагогіки. Вона є результатом практичної педагогічної діяльності, наслідком переосмислення та подальшого розвитку надбань української та світової педагогічної науки. Юліан Дзерович залишив нам багату педагогічну і публіцистичну спадщину освітньо-виховного змісту та спрямування. В його численних статтях розкриваються актуальні проблеми суспільного, політичного, культурного та економічного життя української нації. Однак науково-теоретична спадщина та практична просвітньо-педагогічна діяльність педагога ще не є предметом глибокого всебічного наукового аналізу і об'єктивної оцінки в контексті історії педагогіки та потреб сучасної педагогічної науки і практики.

Теоретичне осмислення педагогічних поглядів і практичної діяльності Ю.Дзеровича, одного із великої когорти борців за національну українську школу в Галичині у першій половині ХХ століття, збагатить теорію і практику національного шкільництва та виховання молоді.

Невивченість і нерозробленість проблеми, невизначеність внеску, який зробив Юліан Дзерович у теорію і практику українського національного виховання та просвітницький рух і

зумовили обрання нами теми дослідження: “Просвітницька діяльність та педагогічні погляди Юліяна Дзеровича”.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Тема дисертації узгоджувалась з проблематикою і науковими планами кафедри гуманітарної освіти та виховання Державної академії керівних кадрів освіти, затверджена рішенням бюро Ради з координації наукових досліджень в галузі педагогіки та психології Академії педагогічних наук України (Протокол №6 від 9.06. 1997 року).

Об’єкт дослідження – теоретична спадщина та практична діяльність Юліяна Дзеровича, галицького педагога, громадського і церковного діяча кінця XIX – першої половини XX століття.

Предмет дослідження – концептуальні основи виховної системи Юліяна Дзеровича, її генеза, зміст та основні напрямки його просвітницької та педагогічної діяльності.

Мета дослідження – з’ясувати творчий внесок Ю.Дзеровича у просвітницький рух українців Галичини кінця XIX – першої половини XX століття, визначити місце його педагогічної спадщини в контексті історії української педагогіки, показати можливості використання його педагогічної теорії і практики в умовах відродження та розбудови національної школи в Україні.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати просвітницьку і педагогічну діяльність Ю.Дзеровича в контексті розвитку українського шкільництва Галичини кінця XIX – першої половини XX століття.
2. З’ясувати теоретико-методологічну базу його педагогічних поглядів, просвітницької та педагогічної діяльності.
3. Визначити структуру виховної системи Ю.Дзеровича, проаналізувати її зміст.
4. Обґрунтувати можливість втілення ідей Ю.Дзеровича у виховну практику сучасної школи, позашкільне і родинне виховання.

Теоретико-методологічною основою дослідження є досягнення в галузі філософії, історії педагогіки, психології, історії та культурології, зокрема провідні ідеї педагогічних концепцій Г.Ващенка, Д.Дьбюї, Г.Кершенштайнера, А.Макаренка, С.Русової, В.Сухомлинського, К.Ушинського, Ф.Ферстера а також філософські ідеї А.Бергсона, М.Бердяєва, К.Манхейма, Г.Сковороди, П.Юркевича, С.Франка. Автор розділяє погляди щодо трактування нації й націоналізму В.Липинського, І.Лисяка-Рудницького, Е.Сміта. В інтерпретації історичної ситуації в Україні у першій половині XX століття спирається на підходи О.Субтельного та Я.Грицака.

На формування окремих положень дисертаційної роботи помітний вплив справили ідеї сучасних дослідників історії української педагогічної думки А.Алексюка, В.Бондаря, З.Борисової, Л.Вовк, Н.Дем’яненко, М.Євтуха, В.Кравця, В.Майбороди, М.Стельмаховича, Б.Ступарика, О. Сухомлинської, І.Шкурка, М.Ярмаченка та ін.

Методи дослідження. Використано описово-аналітичний метод, методи аналізу, синтезу, теоретичного узагальнення фактів, бесіду та інтерв'ю з членами родини Ю.Дзеровича. Застосування структурно-функціонального підходу та системного методу дозволило показати системність педагогічних поглядів Ю.Дзеровича. Метод асоціативних зіставлень показав спільність ідей галицького педагога з окремими педагогічними напрямками ХХ століття.

Наукова новизна полягає в тому, що:

- вперше здійснено цілісний аналіз педагогічних поглядів і практичної діяльності визначного галицького громадського і церковного діяча, педагога і просвітника Юліяна Дзеровича;
- залучено нові наукові джерела, які несуть інформацію про об'єкт пізнання; введено у науковий обіг нові документи, виявлено актуальні для сучасної педагогіки ідеї;
- визначено структуру виховної системи Ю.Дзеровича, показано доцільність впровадження її положень у теорію і практику сучасного українського національного виховання;
- досліджено теоретико-методологічну базу просвітницької і педагогічної діяльності та педагогічних поглядів Ю.Дзеровича;
- доведено, що Ю.Дзерович відіграв значну роль у національному відродженні української спільноти Східної Галичини; і як один із найавторитетніших в Галичині теоретиків і практиків українського національного виховання, сприяв становленню основ української національної школи.

Теоретичне значення. Дисертація є внеском у вивчення історії української школи і педагогічної думки першої половини ХХ століття з погляду її актуальності для сьогодення. У дослідженні подано оцінку просвітницької та педагогічної діяльності Ю.Дзеровича, відомості про його погляди на виховання як систему. Звернення до просвітницької і педагогічної діяльності Ю.Дзеровича допоможе у з'ясуванні суті процесів гуманізації і демократизації освіти України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що зібраний фактичний матеріал буде корисним у навчальній практиці вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації (для читання лекційного курсу і проведення практичних і семінарських занять з історії української педагогіки, підготовки і проведення спецкурсів та спецсемінірів з теорії і практики виховання, написання навчальних посібників з історії педагогіки та загальної педагогіки тощо).

Елементи виховної системи Ю.Дзеровича за умови певних коректив у змісті її структурних компонентів можуть бути трансформовані у сучасну систему українського національного виховання.

Особистий внесок дисертанта визначається тим, що у дослідженні подано цілісний аналіз педагогічних поглядів Ю.Дзеровича, які складають виховну систему; проаналізовано його просвітницьку і педагогічну діяльність; введено в науковий обіг нові архівні джерела, серед яких понад 80 творів Ю.Дзеровича: підручники і посібники, наукові та публіцистичні статті, публікації, які стосуються суспільного і релігійного життя, книги просвітницького характеру; висвітлено і

проаналізовано низку архівних документів, що стосуються діяльності III державної учительської семінарії, чоловічої гімназії при духовній семінарії, якими у свій час керував Ю.Дзерович; проаналізовано архівні матеріали, що виразно засвідчують провідну роль Ю.Дзеровича у діяльності товариств та організацій світського і релігійного спрямування.

Апробація результатів дослідження здійснена шляхом виступів із доповідями та науковими повідомленнями на міжнародній науково-практичній конференції “Система неперервної освіти: здобутки, пошуки, проблеми” (Чернівці, 1996), міжнародній конференції “Консерватизм і державотворення в Центрально-Східній Європі” (Люблін, 1997), науковій конференції “Демократичні цінності українського виховання” (Львів, 1997), на засіданнях кафедри гуманітарної освіти та виховання Державної академії керівних кадрів освіти. Основні результати дослідження знайшли відображення в лекціях з проблем історії педагогіки у Львівському національному університеті імені Івана Франка, Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, Львівському обласному науково-методичному інституті освіти, Центральному інституті післядипломної педагогічної освіти АПН України.

Публікації.

Основні положення та висновки дисертаційного дослідження відображено в публікаціях, серед яких 5 статей, 2 матеріали наукових конференцій.

Структура та обсяг дисертації.

Вирішення поставлених завдань зумовлює композиційну побудову дисертаційного дослідження, що складається із вступу, двох розділів, висновків (171с.), списку використаних джерел (289 найменувань на 26 сторінках) та тлумачного словничка (3 с.). Загальний обсяг дисертації 202 сторінки; текст дисертації містить 1 таблицю.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *вступі* розкрито сутність і стан наукової проблеми, її значущість, підстави для розробки теми, обґрунтовано необхідність дослідження просвітницької і педагогічної діяльності Юліяна Дзеровича, показано актуальність роботи, визначено об’єкт, предмет, мету та завдання; охарактеризовано наукову новизну, практичне значення та особистий внесок автора у дослідження проблеми, а також вказані шляхи апробації результатів дисертації.

У *першому розділі* “*Просвітницька і педагогічна діяльність Юліяна Дзеровича як історико-педагогічна проблема*” зроблено аналіз літератури з питань історії шкільництва та педагогічної думки Галичини кінця XIX – першої половини XX століття, розкрито розуміння Ю.Дзеровичем найгостріших проблем тодішньої української освіти та проблем педагогіки, оцінено його внесок у їх розв’язання та виявлено теоретико-методологічні основи просвітницької та науково-педагогічної діяльності визначного галицького педагога.

Аналіз літератури з історії шкільництва та педагогічної думки Галичини показав, що для розкриття досліджуваної проблеми особливу цінність мають наукові праці сучасників Ю.Дзеровича: М.Галушинського, І.Герасимовича, М.Грушевського, В.Левицького, С.Левицького, М.Лозинського, С.Томашівського, К.Федоровича, І.Франка, в яких розкрито стан української освіти в Галичині у досліджуваний період, визначено основні проблеми української школи і педагогіки, розкрито намагання української громади, окремих її представників захистити рідну школу та виробити теоретичні засади для її розвитку. Саме у міжвоєнний період з'явилися ряд аналітичних статей та наукових праць, присвячених питанням організації українського вчителства наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття у Східній Галичині. Серед них: збірка статей про товариство “Взаїмна поміч українського вчителства”, роботи, присвячені діяльності Українського Педагогічного Товариства та “Учительської громади”, які зберегли своє важливе значення для сучасного ретроспективного дослідження шкільної справи в Галичині. У той же час вивчення проблем українського шкільництва Галичини носило тоді виразний фрагментарний характер, а оцінка його розвитку була не завжди виваженою та достатньо об'єктивною.

У працях радянських дослідників історії педагогічної думки питання школи та освіти на західноукраїнських землях розглядалося, зрозуміло, з позицій комуністичної ідеології. В цілому необ'єктивно оцінювалася освітня діяльність ЗУНР, робота товариств “Просвіта”, “Рідна школа”, які вважалися буржуазно-націоналістичними організаціями. Діяльність греко-католицької церкви в контексті розвитку шкільництва піддавалася гострій критиці.

Після проголошення самостійної Української держави дослідження історії розвитку освіти в Галичині набули ширших масштабів і нового спрямування. Зокрема, значний науковий інтерес з погляду залучення раніше недоступної для дослідження джерельної бази становлять праці Б.Ступарика, який ґрунтовно досліджує проблеми національної школи та виховання в педагогічній думці Галичини за часів іноземної окупації (1772-1939 рр.).

Діяльності товариства “Рідна школа” присвячено статті Г.Білавич, Д.Герцюка, Н.Кошелевої, О.Кузьмінець, І.Цепенди. До проблеми підготовки майбутніх учителів в учительських семінаріях звертається у своїх статтях М.Барна. Негативні наслідки від запровадження в українських школах двомовності показує З.Книш.

Аналізові навчально-виховної діяльності окремих середніх українських навчальних закладів присвячено праці В.Вериги, І.Курляк, Р.Кухара. Просвітницьку та педагогічну діяльність визначних культурно-освітніх та громадських діячів Східної Галичини, серед яких і ті, з ким на ниві українського шкільництва тісно співпрацював Юліян Дзерович, відображено у публікаціях Д.Герцюка, І.Зайченка, О.Кравця, В.Полек.

У першому розділі зроблена характеристика джерельної бази дисертаційного дослідження, яку складають наукові та публіцистичні праці Ю.Дзеровича: книги, статті, повідомлення, рецензії.

Вони охоплюють широкий спектр історичних, релігійних, церковних проблем Галичини, національно-визвольних змагань. Переважна більшість праць вченого-педагога опублікована у періодичних виданнях – журналах “Нива”, “Богословія”, “Українське дошкілля”, “Поступ. Студентський вісник”, “Дзвони”, “Богословський вісник”, “Душпастир”, “Посланник”, газетах “Діло”, “Руслан”, “Новий час”. Найціннішим джерелом дослідження стали наукові та публіцистичні праці, що безпосередньо стосуються проблем виховання. Найґрунтовнішою серед них є підручник “Педагогіка” (1937). Великий інтерес становлять також монографія “Як у світі жити або правила доброго виховання” (1905) та підручники “Катихитика” (1930) і “Катихизи для 1 і 2 класу вселюдних шкіл” (1938).

Теоретичному аналізу статей Ю.Дзеровича відведено окреме місце, з’ясовано проблеми, яким вони присвячені: проблема авторитету і свободи у вихованні, виховання характеру, адаптація прогресивних ідей європейської і американської педагогіки до умов української школи, аналіз наслідків безрелігійного виховання, обґрунтування ідеї християнського виховання як єдино доцільного для української молоді; аналіз ролі церкви в національному вихованні молоді. Деякі статті Ю.Дзеровича присвячені аналізу існуючих найновіших педагогічних систем і більшовицької зокрема. Ряд праць галицького педагога мають пізнавальне значення і просвітницьке призначення: у них аналізуються ідеї радикалізму та показується їх вплив на українське суспільство; з’ясовується роль греко-католицької церкви в національно-визвольному русі українського народу тощо.

Другу групу джерел становлять матеріали Центрального державного історичного архіву у Львові. Їх опис подано в першому параграфі. Серед них: матеріали, що стосуються роботи III державної української жіночої учительської семінарії: звіти про діяльність, звіти про інспекторську перевірку діяльності, протоколи засідань і конференцій педагогічної ради, статистичні та інші звіти; матеріали про діяльність чоловічої гімназії (малої семінарії) при Львівській духовній семінарії; протоколи засідань товариства “Захист імені митрополита Шептицького Андрея для сиріт у Львові” (1918 - 1939 рр.); протоколи засідань Надзірної ради кооперативу “Достава” за 1917 - 1944 роки; матеріали, які висвітлюють діяльність бурси (інтернату) у Львові, управителем якої був Ю.Дзерович. Робота над цими матеріалами дозволила розкрити просвітницьку та навчально-виховну діяльність галицького педагога.

Цінним джерелом дослідження стали листи Ю.Дзеровича до О.Барвінського та В.Щурата, які зберігаються у відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В.Стефаника НАН України; спогади родини Ю.Дзеровича: доньки і внуки, а також спогади про Ю.Дзеровича його сучасників, які збагачують наші знання про особу цього непересічного громадського й освітнього діяча, його світогляд та переконання.

Окрему групу джерел складають найбільш відомі праці культурно-освітніх діячів і педагогів з проблем виховання, які з'явилися друком у Галичині в період діяльності Ю.Дзеровича і які могли мати певне методологічне значення для педагогічної теорії і практики самого Ю.Дзеровича. Серед цих постатей: І.Бартошевський, П.Біланюк, М.Галущинський, Б.Заклинський, В.Калинович, В.Кузьмович, О.Макарушка, П.Паращин, В.Пачовський, С.Русова, І.Ющишин та інші.

Крім того, у розділі показано, що стан українського шкільництва та розвиток педагогічної думки в Галичині визначалися насамперед соціально-економічними та політичними умовами життя української спільноти, рівнем її національної самосвідомості та міццю і впливом інституцій, що виражали і захищали її національні інтереси.

У науково-теоретичній і просвітницькій педагогічній діяльності Ю.Дзеровича у більшій чи меншій мірі знайшли своє відображення усі проблеми, характерні для процесу становлення і розвитку українського шкільництва в тодішніх умовах. Галицький педагог теоретично обґрунтував необхідність розв'язання таких основних проблем: 1) недостатня кількість середніх шкіл, що не дозволяло охопити навчанням усіх українських дітей; 2) відсутність учительських семінарій; 3) мовна проблема: запровадження “утраквізму” (двомовності) в школах усіх рівнів; 4) підготовка висококваліфікованих, національно свідомих учителів для рідної школи; 5) опрацювання теоретичних засад національного виховання на рівні європейських стандартів; 6) написання і видання українських підручників.

Особливу увагу в параграфі приділено освітнім ініціативам Ю.Дзеровича, спрямованим на розв'язання названих вище проблем. Хоча сьогодні важко встановити авторство ідей, однак наявні матеріали про педагогічну і просвітницьку діяльність галицького педагога засвідчують його незаперечний авторитет і провідну роль у розв'язанні більшості проблем, пов'язаних з українським шкільництвом. Показано, що Юліян Дзерович безпосередньо причетний до втілення в життя таких ініціатив:

- організація української громади з метою створення приватних середніх шкіл та учительських семінарій. Для об'єднання зусиль у боротьбі за національну школу було створено Краєвий шкільний союз, членом якого був і Ю.Дзерович;
- підтримка демократичних способів вирішення мовної проблеми;
- використання можливостей національного виховання у державних школах шляхом організації самоосвіти молоді. Яскравим прикладом цього є досвід III державної учительської семінарії, очолюваної Ю.Дзеровичем з 1919 по 1930 рік;
- підвищення кваліфікації учителів-українців через участь їх у семінарах і конференціях, організованих товариствами “Рідна школа” (Ю.Дзерович – член головної управи, а згодом – заступник голови товариства), “Учительська громада” (Ю.Дзерович – голова Львівської філії), “Просвіта” (Ю.Дзерович – член головного відділу (управління), а з 1939 року – голова товариства);

- організація курсів для ліквідації неграмотності серед дорослого населення. Ю.Дзеровичу, зокрема, належить ідея залучення до цієї акції учителів-пенсіонерів;
- об'єднання духовенства з метою створення добродійних товариств для опіки над школами, окремими дітьми, бурсами, для збору коштів на видання підручників (Ю.Дзерович – член Надзірної ради добродійної організації “Захист імені митрополита Шептицького Андрея для сиріт у Львові”);
- залучення найкращих українських педагогів до написання підручників (разом із В.Щуратом він працював над підручниками з української літератури);
- організація життя і дозвілля школярів та їх національного виховання у бурсах (Ю.Дзерович був членом управи бурси в Стрию, очолював бурсу ім. кард. Сембратовича у Львові);
- оздоровлення міських дітей у літній період шляхом організації “вакаційних осель” у селах;
- об'єднання зусиль церкви і громади для вирішення освітніх проблем (Ю.Дзерович поширював просвітницькі функції на всі організації, які очолював або був їх активним членом. Серед них: Товариство святого апостола Павла, Товариство святого апостола Андрея, кооператив “Достава”, Християнський Суспільний Союз, Українське Національно-Демократичне Об'єднання, Український Католицький Союз);
- критична оцінка і популяризація ідей європейської та американської педагогічної науки.

Отже, життя і творча діяльність Юліяна Дзеровича – досить повчальний приклад для української інтелігенції. Він засвідчує самовіддану і безкорисливу працю на благо української громади.

У дисертації висвітлено роль Ю.Дзеровича у справі просвітництва українців і при цьому обґрунтовано його негативне ставлення зокрема до окремих ідей радикалізму; вказано на висвітлення ним діяльності греко-католицької церкви, пропаганду ідей кооперації як могутнього засобу гуртування і національного виховання народу, пояснення небезпеки атеїзму та безрелігійного виховання молоді.

Сказане дозволяє стверджувати, що Юліяну Дзеровичу належить одне з центральних місць в історії українського національного шкільництва Галичини першої половини ХХ століття. Це підтверджує також тісна співпраця Ю.Дзеровича з такими визначними українськими діячами, як О.Барвінський, І.Герасимович, К.Левицький, К.Паньківський, Й.Сліпий, С.Томашівський, А.Шептицький, В.Щурат, які були незаперечним авторитетом для української громади у Східній Галичині.

У роботі з'ясовано теоретико-методологічну базу, яка визначила шляхи і зміст просвітницької та педагогічної діяльності Ю.Дзеровича, спрямованої на розв'язання проблем української національної школи, а також зумовила його участь у громадських організаціях і товариствах. Досліджено, що методологічну основу його діяльності становить комплекс

споріднених світоглядно значущих ідей, характерних для суспільної свідомості кінця ХІХ – першої чверті ХХ століття, що формували філософську, політичну і соціальну атмосферу епохи.

Просвітницького характеру діяльності Ю.Дзеровича надала ідейна платформа народовців, яка створила ґрунт для усвідомлення потреби боротьби за рідномовну школу, національну не лише за формою, але й за духом. Ідеологія націоналізму в широкому розумінні була підґрунтям його відданості національній ідеї і визначила окремі педагогічні положення, пов'язані з національним вихованням. Поміркований консерватизм пояснює прихильність Ю.Дзеровича до демократичних, легальних форм боротьби за незалежну українську державу, а значить і за національну українську школу.

На всій діяльності Ю.Дзеровича відбилися духовна освіта і християнський світогляд, наповнюючи її гуманною духовною сутністю. Не уявляючи виховання без релігії, він активно захищав право і обов'язок духовенства на виховання молоді. Свої погляди педагог обґрунтовував теоретично в численних статтях. На зміст просвітницько-педагогічної діяльності Ю.Дзеровича вплинула філософія неотомізму і прагматизму, перша з яких наполягала на об'єднанні науки і релігії, а друга – на зв'язку школи з життям дитини і суспільства.

Виявлено, що серед ідей, які визначили науково-теоретичну і практичну діяльність Ю.Дзеровича, є: ідея народності, яка вимагає виховання дитини у рідномовному шкільному середовищі; українська національна ідея, пов'язана з утвердженням національного світогляду і боротьбою за незалежну українську державу; ідея християнського виховання молоді, що вимагає тісного зв'язку науки і релігії; ідея практичної, трудової, активної школи (принцип “трудової школи” Д.Дьюї); ідея державно-громадянського виховання Г.Кершенштейнера, яка послужила основою для об'єктивного розподілу обов'язків у вихованні між державою і українською громадою, при цьому остання повинна була забезпечити реалізацію національного виховання; ідеї соціальної педагогіки П.Наторпа, зокрема соціалізація дитини засобами виховання; поєднання авторитету і свободи у вихованні; виховання характеру як головне завдання суспільного виховання; психологізація виховання, індивідуальний підхід; погляд на виховання як на засіб покращення соціального середовища, спосіб зміни суспільства без революції (Д.Дьюї).

Аналіз поглядів Ю.Дзеровича, його просвітницької та педагогічної діяльності показав, що він синтезував та адаптував до українського середовища ідеї визначних прогресивних педагогів, найновіші тогочасні досягнення психології і соціології.

У розділі 2 “Система національного виховання в педагогічній спадщині Юліяна Дзеровича” проаналізовано погляди галицького педагога на виховання як цілісну педагогічну систему. З'ясовано поняття “виховна система” та зміст кожного її компонента (цільового, змістового та діяльнісного) у теоретико-педагогічній спадщині Ю.Дзеровича і оцінено актуальність його виховної системи або її окремих положень для сучасної української школи.

Метою виховання педагог вважав тілесну і духовно-моральну довершеність вихованця або його самостійність, розуміючи під самостійністю такий рівень сформованості особи, коли вона, усвідомивши свої обов'язки перед Богом, суспільством, народом і собою, буде готова їх виконувати, маючи для цього достатньо фізичних і духовних сил. Стратегічна мета конкретизована через виховання індивідуальне, суспільне і релігійне.

Автор вважає, що специфіку процесу виховання у педагогічній системі Ю.Дзеровича визначили ряд вихідних принципів, від реалізації яких залежить досягнення стратегічних виховних цілей. Серед них: принцип психологізації, виховуючого навчання, зв'язку виховання з життям суспільства і дитини (принцип “школи праці”), принцип активності дитини, єдність вимог родини, Церкви і школи, принцип християнського гуманізму. У дисертації розкрито зміст кожного з цих принципів.

Проаналізовано також зміст виховання в педагогічній системі Ю.Дзеровича. Він розрізняє фізичне виховання і виховання душі. Фізичне виховання є предметом гігієни в широкому розумінні цього слова. Воно включає в себе збереження тіла і здоров'я та розвиток тіла. До основних чинників, які впливають на збереження здоров'я, належать дихання, харчування, рух і відпочинок, одяг, чистота тіла, загальні гігієнічні знання. Вдосконалення тіла різноманітними способами і засобами Ю.Дзерович називає плеканням. Розвиток тіла відбувається через плекання м'язів, зміцнення нервової системи і турботу про сенсорні системи, тобто органи чуття та їх гігієну. На думку педагога, вдосконалення людини мусить розпочинатися з плекання її фізичної природи, бо вона створює підґрунтя, на якому розвиватиметься праця духу. Від цього залежить здоров'я людини, її творча діяльність у майбутньому і навіть моральні якості. Від фізичного виховання, на думку Ю.Дзеровича, залежить не лише успіх кожного зокрема, але й добро цілого суспільства. У дисертації охарактеризовано погляди педагога на засоби фізичного виховання.

Аналізується й зміст поняття “виховання душі” у педагогічній системі Ю.Дзеровича. Показано, що воно визначається трьома складовими частинами духовного життя, якими є мислення, почуття і воля. Розвиток мислення педагог відносить до сфери дидактики, а під вихованням душі розуміє розвиток почуттів і волі. У роботі зосереджено увагу на аналізові смислу і засобів виховання почуттів, пов'язаних з духовними потребами людини: інтелектуальних, естетичних, моральних, релігійних, патріотичних.

З педагогічного погляду заслуговує на увагу вимога Ю.Дзеровича виховувати почуття правдомовності, яке є підвалиною взаємного довір'я між людьми; почуття власної гідності і честі; почуття любові до себе. Для процесу виховання почуттів основоположним, на думку галицького педагога, є принцип активності, що узгоджується із християнським розумінням душі та її корінної властивості (дещо парадоксальна ідея спокою як діяльності, до якої безмежно прагне душа).

У поглядах на виховання душі Ю.Дзерович має чимало спільного з І.Бартошевським, К.Ушинським, П.Юркевичем.

Аналізуються також погляди Ю.Дзеровича на виховання волі як другої складової частини поняття “виховання душі”. Зокрема, з’ясовано зміст і засоби виховання волі, яка є основою характеру людини. Аналізуючи значення характеру для всієї культури особистості і для успіху людини в житті, галицький педагог розглядав формування його як важливе завдання українського національного виховання. У розумінні поняття “характер” теж існує чимало спільного між поглядами Ю.Дзеровича та концепціями галицьких педагогів І.Бартошевського та О.Макарушки.

Виховання волі і характеру – проблема, актуальна для сучасного українського суспільства, оскільки її вирішення є важливою умовою реалізації пріоритетних напрямів реформування процесу виховання: формування бажання працювати задля розквіту держави; виховання цивілізованого господаря; розвиток творчої, працелюбної особистості; підготовка молоді до життя в умовах ринкових відносин.

У третьому параграфі досліджується діяльнісний компонент виховної системи галицького педагога. Виявлено, що для означення шляхів досягнення виховних цілей Ю.Дзерович вживає термін “виховні засоби”, під якими розуміє релігійні, моральні, розумові, суспільні та інші чинники. Універсальним виховним засобом він вважає дисципліну або карність (термін, вживаний Ю.Дзеровичем). В поняття “дисципліна” педагог включає приклад, призвичаювання, наказ, заборону, нагляд, нагадування, прохання, заохочування, похвалу, докір, покарання, нагороду.

У роботі з’ясовано думки педагога про доцільність використання названих виховних засобів, подано міркування щодо використання їх в умовах сучасної школи. Підкреслено, що ідея Ю.Дзеровича про синтез авторитету і свободи у вихованні актуальна і сьогодні, оскільки з падінням авторитету частково пов’язана криза в освіті.

У поглядах на роль і значення дисципліни у вихованні, її зміст спостерігається великий вплив на галицького педагога ідей німецького вченого, педагога і філософа Ф.Ферстера, який вкладав у поняття шкільної дисципліни цілком нове значення, розглядаючи її не як технічний засіб забезпечення безперешкодного навчання, а як головне знаряддя впливу на характер та моральну готовність вихованців до подальшого життя.

Окрему групу у педагогічній системі Ю.Дзеровича становлять суспільні виховні засоби, до яких він відносить клас як суспільну групу; суспільну думку; організацію шкільного життя поза навчальним процесом; поєднання навчання з фізичною працею; професійне навчання; освітні товариства, народні університети, “Пласт” та інші організації молоді; ігри й забави, віча, популярні доповіді. У роботі подано характеристику цих виховних засобів, показано використання їх у практичній діяльності Ю.Дзеровича, висловлені міркування стосовно їх застосування у навчально-виховному процесі сучасної української національної школи.

У тому, як галицький педагог обґрунтовує способи використання різних методів виховання, виявляється гуманізм його педагогіки, у якій людина – найбільша цінність. Відкидаючи авторитарну педагогіку та ідею вільного виховання, Ю.Дзерович наголошує на потребі синтезу авторитету і свободи у вихованні молоді, в основі якого лежить християнська етика.

Окремо розглядаються погляди Ю.Дзеровича на ідеал вихователя і на дитину як предмет виховання. З'ясовано, що вчений, розмежовуючи поняття “учитель” і “вихователь”, пред'являє останньому досить високі вимоги, оскільки моральна атмосфера школи, те, що К.Ушинський у свій час називав “духом школи”, залежить насамперед від моралі педагогів. Ідеального вихователя, на думку Ю.Дзеровича, характеризують три важливі ознаки: педагогічний хист, педагогічні знання, педагогічна практика, тобто достатній життєвий досвід. У роботі подано характеристику цих ознак, а також оцінено відповідно до них педагогічну діяльність самого Ю.Дзеровича. Він відзначався великим педагогічним тактом, характерними його рисами були гуманність і гармонія у всьому: слові і ділі, в приватному і громадському житті. Він був улюбленим вихователем своїх учнів, його називали “громадським батьком”.

У структурі виховної системи Ю.Дзеровича учень і учитель (вихователь) виступають як співучасники виховного процесу, його суб'єкти, що врешті-решт пов'язано з переконанням педагога у тому, що людина, щоб бути подібною до свого Творця, мусить бути активною, мусить творити.

У поглядах на дитину Юліян Дзерович має чимало спільного з К.Ушинським, який вважав, що для всебічного виховання дитини її необхідно всебічно пізнати. Галицький педагог так само узалежнює хід і результати виховної праці від знання і врахування дитячої індивідуальності, вроджених здібностей, статі, темпераменту і типу та віку вихованця. У дисертації розглядаються теоретичні положення вченого і практика їх застосування.

Показано також, що у поглядах на виховання дівчат проявився певний педагогічний консерватизм галицького педагога. Вбачаючи за феміністичним рухом негативний вплив на виховання, він закликає виховувати дівчат насамперед для ведення домашнього господарства і виховання дітей, вважаючи це важливим суспільним обов'язком жінки. Звертає на себе увагу цінна думка педагога про те, що мораль суспільства найбільше залежить від моралі жінки.

У п'ятому параграфі проаналізовано погляди галицького педагога на завдання, місце і роль у вихованні сім'ї, держави і церкви. Розподіл обов'язків між ними умовний і пов'язаний з тим, що кожен із цих суспільних інститутів має найбільше дієвих засобів для досягнення притаманних їм виховних цілей, а саме: індивідуальної, суспільної та морально-релігійної.

Сімейне життя Ю.Дзерович розглядає як зразок громадського життя, як школу для виховання в дитині соціальних чеснот. Особливого значення надавав педагог батьківському всеобучеві, був ініціатором проведення педагогічних конференцій для батьків.

Школа, на думку педагога, повинна бути релігійна, національна і практична. Держава мусить забезпечити для цього необхідні умови. Школу, яка орієнтується на релігійну і національну ідеологію батьків, Ю.Дзерович називає “рідною школою”.

Заслугують на особливу увагу думки педагога про те, що національне виховання молоді можливе лише в рідномовній школі і лише рідна школа може забезпечити виховання національної свідомості. Виділені ним чинники українського національного виховання (нація, національна ідея, національно-духовні почуття, національна пам'ять і національна гідність, громадське життя і почуття національного) і сьогодні мають стати одним із важливих джерел виховання.

Зауважимо, що Ю.Дзерович відносив національне виховання до обов'язків української громади, оскільки окупаційна польська влада у цьому не була зацікавлена, а виховувала законопослушних громадян своєї держави.

Важливо підкреслити актуальність ідеї практичності школи, оскільки лише тісно пов'язана з реальним життям суспільства школа може виховати особистість, здатну діяти вільно, самостійно і відповідально.

У дисертації особливу увагу звернено на твердження Ю.Дзеровича про те, що християнська система виховання для українців є найдоцільнішою. Найвищим ідеалом його педагогічної системи є релігійні цінності.

Вдалося виявити чимало спільного у поглядах на християнський виховний ідеал у Ю.Дзеровича, К.Ушинського, І.Огієнка, Г.Ващенка. Безсумнівний вплив на галицького педагога мали також ідеї знаменитого німецького педагога Ф.Ферстера і педагогічний досвід блискучого італійського педагога кінця XIX століття І.Боско. У роботі подано характеристику основних засобів морально-релігійного виховання у педагогічній системі Ю.Дзеровича.

Вважаємо, що основоположним і визначальним принципом педагогічної системи Ю.Дзеровича є християнський гуманізм, який розглядає людину як найбільшу цінність. Педагог критично ставився до світоглядних ідей гуманізму нової ери, який створив культ людини і відкинув віру в Бога. Його висновок про кризу світоглядних ідей гуманізму нової ери підтверджено положеннями з творів християнських філософів А.Бергсона, М.Бердяєва, С.Франка, П.Юркевича. Вважаємо, що саме крізь призму християнського гуманізму, в основі якого лежать дві заповіді любові, необхідно оцінювати й виховні засоби педагогічної системи Ю.Дзеровича. Гуманістичний характер має і головна виховна мета, якою, за Ю.Дзеровичем, є самостійність вихованця.

Отже, для педагогічних поглядів Ю.Дзеровича характерна спроба поєднати у педагогічній свідомості людину природну і людину духовну. Ставлячи в центр виховної системи виховання душі, у якій гармонійно розвиваються мислення, почуття і воля, галицький педагог намагається повернути виховання обличчям до того духовного центру, від якого у свій час гуманізм відмовився.

ВИСНОВКИ

У дисертації узагальнено результати дослідження і вирішено основне наукове завдання: з'ясовано внесок Ю.Дзеровича у просвітницький рух українців Галичини, в теорію і практику національного українського шкільництва першої половини ХХ століття. З цією метою проаналізовано просвітницьку і педагогічну діяльність, науково-теоретичну спадщину педагога, обґрунтовано актуальність його педагогічних ідей для виховного процесу сучасної школи, позашкільного та родинного виховання. Громадська діяльність Юліяна Дзеровича є прикладом самовідданої праці для блага українського народу, а його педагогічний досвід (теорія і практика) – може бути цінним джерелом не лише для української історико-педагогічної науки.

У результаті проведеного дослідження зроблено висновки:

1. Науково-теоретична педагогічна спадщина Юліяна Дзеровича – визначний внесок в історію української педагогічної думки. Його просвітницька і педагогічна діяльність була спрямована на розв'язання таких проблем українського шкільництва Галичини першої половини ХХ століття, як підготовка учителів для українських шкіл, заснування і утримання українських шкіл, інтернатів, дитячих установ; оплата навчання українських дітей в державних і приватних навчальних закладах; видання українських підручників; організація дозвілля української молоді. Значний внесок зробив галицький педагог у діяльність товариств “Рідна школа”, “Учительська громада”, “Просвіта”, “Захист імені митрополита Андрея Шептицького для сиріт у Львові”, “Достава” та багатьох інших товариств релігійного й просвітницького характеру.

2. Теоретико-методологічна основа педагогічних поглядів Ю.Дзеровича відображає національний християнський характер його педагогічної системи, у якій, на нашу думку, синтезовано досягнення науки і традиційного релігійного виховання. З'ясовано, що джерелами педагогічних поглядів і просвітницької діяльності галицького педагога були ідеї народовців, українська національна ідея, ідея націоналізму в широкому розумінні; ліберальний консерватизм; філософські ідеї неотомізму, положення прагматизму про активну школу; ідеї трудової школи та громадянського виховання; ідеї соціальної педагогіки; знання широкого кола антропологічних наук: психології, анатомії, фізіології, гігієни, патології, релігії, соціології, логіки, педології, естетики; висновки філософсько-антропологічної характеристики української людини. Теоретико-методологічна база педагогічних поглядів Ю.Дзеровича зумовила появу науково обґрунтованої і дієздатної виховної системи.

3. Педагогічні погляди Ю.Дзеровича становлять цілісну виховну систему. Його “Педагогіка” є продовженням гуманістичних традицій українського національного виховання, підсумком педагогічної науки українців-галичан першої половини ХХ століття. Зміст структурних частин виховної системи Ю.Дзеровича дозволяє стверджувати, що вона має відкритий характер і здатна до еволюції в нових умовах.

4. Виявлено співзвучність поглядів галицького педагога з педагогічними ідеями К.Ушинського, І.Огієнка, С.Русової, Г.Ващенко. Метод порівняльного аналізу дозволяє зробити висновок про вплив на педагогічний світогляд Ю.Дзеровича ідей українського вченого, педагога І.Бартошевського, визначних німецьких педагогів Ф.Ферстера, Г.Кершенштайнера, американського вченого, філософа і педагога Д.Дьюї.

5. Головна і універсальна мета виховання у педагогічній системі Юліяна Дзеровича – самостійність вихованця – робить його педагогіку особистісно-орієнтованою і тісно пов'язаною з таким важливим завданням сучасної освіти, як розвиток творчого і критичного мислення.

6. Можна стверджувати, що наскрізним принципом виховання у педагогічній системі Ю.Дзеровича є християнський гуманізм. Вимога батьківської любові до дитини пронизує характеристику усіх виховних засобів і дозволяє назвати педагогічну систему Ю.Дзеровича педагогікою любові. Отже, погляди галицького педагога адекватні сучасним тенденціям гуманізації та гуманітаризації освіти в Україні.

7. Досягнення стратегічних виховних цілей у педагогічній системі Ю.Дзеровича визначають такі принципи як психологізація виховання, принцип народності, принцип виховуючого навчання, зв'язок виховання з життям суспільства, принцип “трудової школи”, активність дитини, єдність вимог сім'ї, держави і церкви та їх взаємодія.

8. Педагогіка Ю.Дзеровича розв'язує проблему єдності фізичного і духовного у змісті виховання. Виходячи з того, що завданням фізичного виховання є вироблення умінь і навичок зберігати своє здоров'я й тіло та розвиватися фізично, забезпечивши для цього дітей відповідними знаннями, а виховання душі пов'язане з формуванням волі, виробленням морального характеру та вихованням інтелектуальних, естетичних, патріотичних, релігійних, моральних та інших почуттів, Ю.Дзерович підпорядковує фізичне виховання духовному, що особливо актуально сьогодні у зв'язку з потребою духовного відродження української нації.

9. Відзначено погляди Ю.Дзеровича на співвідношення авторитету і свободи у вихованні особистості. Галицький педагог виступає за їх розумне поєднання. Сучасні дослідники освітніх процесів пов'язують кризу в освіті частково із втратою авторитету.

10. Показана відмінність у поглядах галицького педагога і сучасної педагогічної науки на дисципліну. Розглядаючи останню як загальний виховний засіб, а не результат виховання, Ю.Дзерович об'єднує цим поняттям такі виховні засоби: приклад, при звичаювання, наказ, заборону, нагляд, нагадування, прохання, заохочування, похвалу, осуд, покарання, нагороду.

11. Виявлено умовний розподіл Ю.Дзеровичем виховних засобів між родиною, державою і церквою, що знайшло своє вираження у виховних цілях: індивідуальній, суспільній та релігійно-моральній. Його ідея розмежування суспільного і національного виховання між

державою і громадою актуальна для шкільництва національних меншин в умовах незалежної Української держави.

13. Гуманістична прогресивна теорія виховання Ю.Дзеровича як концентроване вираження його педагогічних ідей і наслідок педагогічних пошуків українських галицьких педагогів засвідчила великі потенційні можливості української педагогічної науки.

14. Педагогічний досвід Ю.Дзеровича є цінним джерелом для опрацювання теоретико-методологічних аспектів національної системи виховання. Ряд положень педагогічної системи Ю.Дзеровича особливо актуальні для сучасної школи: ідея синтезу авторитету і свободи у вихованні, ідея активної школи, ідея виховання української молоді на християнських моральних цінностях тощо.

У контексті стратегічних завдань реформування освіти в Україні науково-теоретична спадщина галицького педагога Юліяна Дзеровича, його педагогічний досвід заслуговують на всебічне вивчення.

Дослідження не вичерпує усіх проблем, пов'язаних з громадською і педагогічною діяльністю Юліяна Дзеровича. Поглибленого вивчення заслуговують погляди Ю.Дзеровича на виховання волі й характеру. Перспективними є дослідження проблем дошкільного виховання у педагогічній спадщині Ю.Дзеровича, його погляди на професійно-педагогічну підготовку вчителів та підвищення рівня їх кваліфікації; на розв'язання проблеми єдності зусиль сім'ї, держави і Церкви у вихованні молоді.

Основні положення дисертації викладено у таких публікаціях автора:

1. Виховання характеру в педагогічній системі Юліяна Дзеровича // Рідна школа.–1998.– №6.– С.6-8.

2. Ідеал учителя в педагогічній системі Юліяна Дзеровича // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. Вип.14.– Л.,1999.– С.115-121.

3. Погляд на виховні можливості літератури крізь призму педагогіки Юліяна Дзеровича // Дивослово.– 1999.– №12.– С.48–51.

4. “Без релігії жити, значить розлучитися з гуманізмом”. Про педагогічні погляди Юліяна Дзеровича // Педагогіка толерантності.–1999.–№2.–С.99–104.

5. Юліян Дзерович // Українські кооператори: Історичні нариси. Книга 1.–Львів: Вид-во “Укоопосвіта” Львівської комерційної академії, 1999.– С.211–218.

6. Педагогічні ідеї Юліяна Дзеровича // Система неперервної освіти: здобутки, пошуки, проблеми / Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. У 6 кн.– Чернівці: “Митець”, 1996.– Кн.2.– С.90 – 92.

7. Юліян Дзерович як представник української консервативної течії в Галичині у першій половині ХХ століття // Матеріали українсько-польського форуму молоді “Консерватизм і державотворення в Центрально-Східній Європі”.–Люблін, 1997.– С.66-67.

АНОТАЦІЯ

Пастушенко Н.М. Просвітницька діяльність та педагогічні погляди Юліяна Дзеровича.– Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2001.

Дисертація присвячена дослідженню просвітницької та педагогічної діяльності і педагогічних поглядів галицького педагога кінця XIX – першої половини XX століття Юліяна Дзеровича (1871-1943). Проаналізовано теоретико-методологічну базу його педагогічної творчої спадщини і просвітницької та педагогічної діяльності, з'ясовано проблеми українського шкільництва першої половини XX століття і їх висвітлення у працях Ю.Дзеровича, показано участь галицького педагога у їх розв'язанні. Проаналізовано погляди Ю.Дзеровича і виявлено відкриту, здатну до еволюції в нових умовах систему національного українського виховання, наскрізним принципом якої є християнський гуманізм. Оцінено актуальність педагогічних ідей Ю.Дзеровича для виховання української молоді на сучасному етапі розвитку Української держави.

Ключові слова: національне виховання, виховна система, просвітницька діяльність, педагогічна діяльність, християнський гуманізм, педагогічні погляди, принципи національного виховання.

АННОТАЦИЯ

Пастушенко Н.М. Просветительская деятельность и педагогические взгляды Юлиана Дзеровича.– Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики – Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова, Киев, 2001.

Диссертация посвящена исследованию просветительско-педагогической деятельности и педагогических взглядов церковного и общественного деятеля, педагога, талантливого теоретика украинского национального воспитания Юлиана Дзеровича (1871-1943).

В работе проанализированы творческое наследие педагога, теоретико-методологические основы его педагогических взглядов; представлены подходы Ю.Дзеровича к решению проблем украинской школы первой половины XX века, а также раскрывается конкретный вклад ученого в их практическое решение.

В работе акцентируется роль Ю.Дзеровича как лидера украинской общественности в деле создания частных средних учебных заведений, в том числе учительских семинарий. Раскрывается

роль Ю.Дзеровича в организации национального воспитания украинской молодежи в государственных школах. Показаны также пути реализации общественных образовательных инициатив, направленных на решение существующих проблем, которые имели место в практике педагогической и просветительской деятельности Ю.Дзеровича.

Ю.Дзерович являлся активным членом ряда украинских общественных организаций, которые благодаря его энергии также активно работали в деле развития украинской педагогики и национального воспитания. Среди них: Общество св. Апостола Павла, Общество св. Апостола Андрея, кооператив “Достава”, Христианский Суспильный Союз, Украинское Национально-Демократическое Объединение, Украинский Католицкий Союз.

Вышеизложенное позволило автору диссертационного исследования сделать вывод о том, что Юлиан Дзерович – один из наиболее авторитетных и ярких представителей украинского педагогического движения первой половины XX века, незаслуженно забытый украинской наукой.

В диссертации проанализирована методологическая база просветительской и педагогической деятельности Ю.Дзеровича. Среди них: идеология народовцев, идеология национализма, консерватизм, философские идеи христианства, неотоцизм и прагматизм.

Отдельный предмет исследования представляют педагогические взгляды Ю.Дзеровича. Использование системного метода позволило проанализировать их как педагогическую систему. Раскрываются взгляды галицкого педагога на цели, содержание и методы воспитания. Выделены принципы, которые, по мнению автора диссертации, обусловили специфику воспитательного процесса в педагогической системе Ю.Дзеровича.

Содержание воспитания в педагогической системе Ю.Дзеровича составляют физическое воспитание и воспитание души. Физическое воспитание должно научить ребенка не только беречь свое тело и здоровье, но также физически себя развивать. Воспитание души по Ю.Дзеровичу состоит из воспитания чувств и воли. Последнее не утратило своей актуальности по сей день.

Особый интерес представляет взгляд Ю.Дзеровича на дисциплину как на основное средство воспитания. В содержание понятия “дисциплина” он включает: пример, приучивание, приказ, запрет, наблюдение, припоминание, просьбу, поощрение, похвалу, упрек, наказание, награду.

В центре воспитательного процесса педагог ставит человека как самодовлеющую моральную личность, предвосхищая современные тенденции гуманизации и гуманитаризации образования.

Выявлено сходные черты во взглядах на воспитание между Ю.Дзеровичем и К.Ушинским, а также влияние на педагогическое мировоззрение галицкого педагога идей известного немецкого ученого, педагога и философа Ф.Ферстера, американского педагога и философа Д.Дьюи.

Школа, по мнению Ю.Дзеровича, должна быть религиозной, что с точки зрения сегодняшнего дня является вопросом дискуссионным. Но не подлежит сомнению то, что она должна быть практична и национальна.

Автор делает вывод о том, что научно-теоретическая педагогическая деятельность Ю.Дзеровича – значительный вклад в историю украинской педагогической мысли. Его педагогические взгляды являют собой целостную открытую воспитательную систему, способную эволюционировать в новых условиях. Все ее элементы пронизывает принцип христианского гуманизма.

Взгляды Юлиана Дзеровича на воспитание не устарели, они сохраняют свою значимость для современной педагогической теории и практики.

Ключевые слова: национальное воспитание, система воспитания, просветительская деятельность, педагогическая деятельность, христианский гуманизм, педагогические взгляды, принципы национального воспитания.

ANNOTATION

Pastushenko N.M. The educational activities and pedagogical views of Yulian Dzerovych.– Manuscript.

The thesis for the Scholarly degree of Candidate of Pedagogics. The speciality 13.00.01 – General Pedagogics and History of Pedagogics.– National Pedagogical M.P.Drahomanov University, Kyiv, 2001.

This thesis covers the educational and pedagogical activities of Yulian Dzerovych (1871-1943) – a prominent ecclesiastical and social personality in Halychyna at the turn of the 19th century and in the first half of the 20th century. The theoretical and methodological foundations of his pedagogical creative heritage and his educational and pedagogical activities have been researched. The problems of the Ukrainian educational system in this period have been elucidated as well as covered in the works by Yu. Dzerovych. His role in solving the problems raised has been discussed as well. Yu.Dzerovych's views have been researched and the system of education and upbringing created by him has been proven to have Christian humanism as its main principle and has been able to evolutionize. The topicality of Yu. Dzerovych's pedagogical ideas for the upbringing of Ukrainian youth at the present stage of the development of the Ukrainian state has been established.

Key words: national upbringing, the system of upbringing, enlightening activity, pedagogical activity, Christian humanism, pedagogical views, principles of national upbringing.

Підписано до друку 01.12.2000 р. Формат 60x84 1/16
Друк офсетний. Обл. вид. арк. 0.9. Зам.348. Тираж 100.

Видавничо-поліграфічний відділ ЛвЦНТЕІ.
79058, м.Львів, пр. В.Чорновола, 57